

Akarsz, Róma, beszélni?

Berka Attila kérdezi Tóth Norbertet a *Rómát látni és meghalni – Remélem, én túlélem* című kiállítása kapcsán

Ha eltekintünk Róma történelmi jelentőségétől, a Vatikántól stb., akkor mi marad? Mit kaptál a „mai”, „hétköznapi” Rómától? Mit adnak nekünk a rómaiak?

Spagetti carbonarát! Az római. Ráadásul sok helyen van gluténmentes is, ami nekem elég fontos szempont. Azt mondták, olyan, hogy bolognai spagetti, nem is létezik. (A római egy külön állatfaj az olaszok szerint.)

Valami fura nyugalmat, de fura frusztrációt is lehet érezni a városban. Éppen koalíciós tárgyalások zajlottak. Sok jóra nem számított senki. Közben meg otthon is választások voltak. Mi is át tudtuk érezni a helyzetet.

Mindezek ellenére mindenki élte az életét. A város működött a 3 millió lakójával, meg a tengernyi turistával.

Busta? Ezt minden alkalommal megkérdezték a boltban. De sajnáltam rá azt a pár centet.



Akkor, mondhatni, Fellini Rómája óta nem sok minden változott. Tényleg, neked nem jutott eszedbe, hogy kamera is legyen a kezvedben, miközben a városban jársz? Hogy esetleg valami filmes munkát is csinálj a kiállításhoz? Nekem egyáltalán nem hiányzott, sőt, akár az is lehetett volna. Bár a kamerával mászkálás erősen befolyásolja a környezethez és az eseményekhez való viszonyunkat. Ha valamit észreveszünk, valami történik, nem benne vagyunk, hanem leginkább arra figyelünk, minél jobban tudjuk rögzíteni, jó legyen a képkivágás, minimálisan élvezhető legyen a hang is, hogy majd a néző számára mondjon, jelentsen valamit a filmecske. De akkor inkább előbb a valóság dolgai, ülepítés, és később valamilyen testesülés, mint például Fellininél, nem?

A kéz remegése, az a leginkább idegesítő. Főleg, ha egy szép, statikus felvételt szeretnél. Erre annyira rá lehet görcsölni, hogy attól még rosszabb lesz a felvétel. Persze lehetett volna állványt szerezni. Ehhez viszont már energia kellett volna, amihez meg lusta voltam. Viszont a képzőművészetben a lustaság amatőrízus.

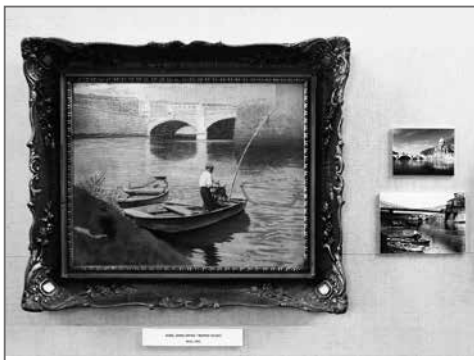




Tóth Norbert: Keresztelő
Szent János fejei



Részlet a kiállításról



Részlet a kiállításról

Szóval volt nálam minden eszköz: direkt egy drága telefont vettem, óriási tárhellyel. Gondoltam, nem viszek fénygépet. A telefon mindent tud. Majd azzal fotózok és videózok. Készítettem is néhány felvételt. Elég bénák lettek. Szégyelltem is a dolgaim, hiszen velem volt kint az ösztöndíjas Szilágyi Kornél is, aki aztán tényleg abszolút profi. Szuper 8-assal dolgozott. Gyönyörű filmeket készített egy gyönyörű tárggyal. Próbáltam valahogy részese lenni a munkájának, mert hihetetlen inspiráló volt. Odáig jutottunk, hogy a Tevere partján nekem kellett bekiabálni, hogy „Felvétel!”.

Amit én videóztam, az nyomába sem ért. Készült videó Göbel sírjának megkoszorúzásáról, fákon remegő nejlonzacskókról, meg pár vibráló lámpáról egy lépcsőházban, egy domborműnél, meg egy utcán. Ezek loopolva szerepeltek is a kiállításon. Ha ezek festmények vagy fotók, akkor csak úgy ábrázolhattam volna őket, hogy vagy világitanak, vagy éppen nem. A videó ennél többet ad: mutatja a jelenlét fontosságát.

Igen, az akkor és ott jelen levés fontosságát, aki viszont később a felvételt nézi, legjobb esetben is a hiányt érzi, hogy ő nem volt ott, pedig... No, és a te jelenlétedet a kezdetektől a végéig, vagyis a kiállítás megnyílásának pillanatáig hogyan tudnád megfogalmazni? Az első ötlettől a megvalósulásig tartó folyamat bontható fázisokra? Ha igen, hányra, milyenekre? Mi változott a koncepcióban, és mi változott benned, veled? Voltak nagy fordulatok, szükséges kompromisszumok, isteni szikrák? És, visszatérve, a te benne levésed, a mindenkori jelenvalód miképpen működött? Aztán a – már megnyílt, életre kelt – kiállítás hogyan hatott vissza rád? Ahogy álltál benne s körbenéztél, mi nézett vissza rád? Megfogalmazható, ki voltál előtte, közben és utána? Mi vagy most?

Évek óta zavar, hogy nincs időm igazán mélyen megélni a dolgokat. És ahogy észrevettem, ezzel nagyon sokan így vannak. Tök fura, hogy ugyanakkor mindenki tudni akar mindenről, ráadásul mindenkinek véleménye van mindenről. Olyan dolgokról is, amikről maximum a neten olvashatunk. De hogy a fenébe lehet megingathatatlan kinyilatkoztatásokat tenni anélkül, hogy megéltük azt, amiről állást foglalnunk? Hogy lehet vérre menő vitákat folytatni bármiről, aminek nem is jártunk igazán mélyen utána.

Amikor kiderült, hogy megkaptam az ösztöndíjat, vettem egy nagy levegőt, és elhatároztam, hogy figyelni fogok. Meg időt adni, mindenre.

Jelen lenni. Átélni. Megélni. Nem megismételni. Akkor és ott. Úgy és ott. Akkor és úgy.

Csak egyszer.

Ezekkel a szavakkal foglaltuk össze a tárlatvezető füzet végén a mondanivalót. A kiállítás meg a római ösztöndíjat foglalta össze.

Amikor március végén indultam, már tudtam, hogy lesz belőle

egy kiállítás Zalaegerszegen. Volt határozott programom is, amivel pályáztam még annak idején. Azt meg kellett csinálni. Nem mintha teher lett volna Göbel János Árpád életének feldolgozása vagy reflektálni rá. Azt viszont éreztem, hogy amit eredetileg kitaláltam, még kevés. Anyagot gyűjtöttem, forrásokat tártam fel, kutattam. Próbáltam képbe kerülni. Úgy dolgoztam, mintha egy tudományos feldolgozást készítenék.

Mondjuk a képzőművészet tudomány. Doktori iskolája is van. Ha ezt itthon megpróbálom olyanoknak elmagyarázni, akik nem ebben élnek, általában nem értik. Itt nálunk a művész még mindig az, aki a létfenntartás határán él, bohémkodik, és néha csinál valami szépet vagy érthetlent.

Na, ebből a közegeből kiutazni olyan helyre, ahol ezt nem kell magyarázni, elég szuper. Ott kezdődött az én megélesem, jelenlétem. Igazi feltöltődés, ingyencség. Róma mégiscsak világváros, folyamatos történelem, hatalmas és színes kultúrközeg ma is. A MAXXI-tól a foglalházakig minden. Ezek hatására kezdtem elkanyarodni a Göbel-témától. Bár lehet, hogy ez nem is elkanyarodás, mert szerintem ő is hasonló dolgokat élt meg. Valószínűleg az ő tervei is változtak a kint tartózkodása során. És hát az ösztöndíjának a végéről ne is beszéljünk.

Amikor hazajöttem, idő kellett, ami gyorsan fogyott a kiállításig. A fő vonalak kialakultak, de az arány nem volt tiszta. Fontos határvonalak voltak azok, amikor veled leültünk beszélgetni a megnyitóról. Ezek az eszmecserek is abban erősítették meg, hogy nem baj, ha elkanyarodunk Göbeltől.

Aztán a megélelem szempontjából hatalmas élmény volt, amikor Monok Balázs képzőművész barátom azt mondta, hogy segít megépíteni a barokk-budit.

Igazán nagy kompromisszumokra a kiállítótér szerkezete és az anyagiak miatt volt csak szükség. Próbáltam úgy alakítani a dolgokat, hogy ezek ne menjenek a mondanivaló rovására. Ez pedig ekkor már világos volt.

Amikor hazajöttem, sokat kellett mesélnem. Mesélni arról, hogy mit láttam. Rómáról az én szememmel, az addigi élettapasztalatommal, tudásommal, hiányosságaimmal és az adott lelkiállapotommal. Hiába mesélem el az élményeim, teljesen nem lehet átadni. A hallgató teljesen más életúttal, élményekkel, háttérrel rendelkezik, emiatt más történet alakul ki benne a tanulmányutammal kapcsolatban is. Na, és még érdekesebb az, hogy ugyanez hogyan működik a vizualitásban? Miket old fel a vizuális memóriánkban? Milyen képek alakulnak ki a fejünkben más elbeszélése alapján?

A megnyitó is erről szólt. Ha éppen a kiállítótér másik oldalán álltál, nem láttad szétmállani, de lehet, láttál másvalamit. Ugyanazon az eseményen voltál, és mégis más élményekkel gazdagodtál. (Lehet, hogy lehet élményekkel



Tóth Norbert: Pottyantós WC virágzó bokorral – szekko, 2018



Tóth Norbert: Ikerbudi – szekko, 2018



Tóth Norbert: részlet a kiállításról

szegényedni is?) Ilyen volt nekem Róma is. Adott helyzetben láttam belőle valamit, de le is maradtam dolgokról. Ez a kettősség mégis ad egy egészet.

Remélem, hogy ez a kiállítás is. Mást láttál akkor is, ha ott voltál a vernisszázsón, és mást, ha később jöttél megnézni az anyagot. Nekem is más volt, amikor a megnyitó után bementem megnézni. A Zénónok pusztulását például leállítottam. Megsajnáltam. Az az ígélet sem teljesült be.

Ez tetszik! Először kijelented, hogy a képzőművészet tudomány, most meg azt mondod, megsajnálta Zénónt. Nincs itt ellentmondás?

Igen, tudomány, de nem egzakt. Hiszen kötődünk a tárgyainkhoz. Főleg, ha saját kezünk munkája.

A személyes ereklyetartók is erről szólnak (sok más mellett). Ha valamilyen kontaktusba kerülünk egy tárggyal, az már érzéseket jelent.

Aztán egy költözéskor rájövünk, hogy tele vagyunk „dolgokkal” – emlékekkel, ereklyékkel –, és akkor elkezdődik a válogatás: mi az, amire szükségünk van, ami tényleg kell, és mi az, amiből már kikopott, elpárolgott a jelentés és a jelentőség. Az a jobb, ha van kinek odaadni fölöslegessé vált „dolgainkat”, mert igenis szomorú, amikor a kuka mellé vagy a kukába kerülnek.

Hogyan döntöttél arról, hogy mi kerüljön az ereklyetartókba? Összegyűjtötted az összes fontosnak vélt „dolgot”, és utána válogattál, vagy egy-egy „dologról” rögtön tudtad, hogy ereklyéd?



Tóth Norbert: Enteriőr nyolc ereklyetartóval

Inkább csak azt tudtam, hogy pár ember fontos lett, és tőlük mindenképpen szerettem volna valami emléket. Valamifajta energiával feltöltött tárgyakat, nem csak digitális számsorokká alakított pixeleket. Tőlük tudatosan szedtem össze pár ereklyét.

A kiállításon összesen 8 ereklyetartó szerepelt. Volt köztük néhány hamisítvány is, hiszen a középkorban is hamisították a relikviákat. Azt, hogy melyik az, nem árulom el. (Csak akkor, ha megkínóznak. Sokan azt hiszik, hogy kibírnának egy kízást vallomás nélkül, szerintem ez lehetetlen.) Viszont akkor így emlékeket is hamisítottam. Vagy akkor most én a saját történetemet hamisítottam meg? Mondjuk, mások meg történelmet hamisítanak.

A hamisítással szerintem nincs semmi baj. Bár érdekes játékok vannak ebben is: aki át akar verni, az gonosz? Ha elhiszem, hogy igazi, akkor hülye vagyok? Ha rájövök a csalafintaságra, akkor okos? Szerintem nem feltétlenül. Ráadásul olyan tárgyakról beszélünk, amiket a szemlélője tesz igazán jelentőssé. Ő ruház fel valamiféle misztikummal. A szemlélő az, aki plusz értéket ad hozzá. Szükség van a szemlélőre.

Más aspektusból is megközelíthetjük. Nagyon érdekel az is, hogyan működik az emberi elme, hogyan emlékszik és hogyan felejt. Ennek a működésnek a megismerésében volt a kalauzom *Az emlékezet hét bűne* című könyv. A szerzője sajnos csak ritkán ugrik be (komolyan, mert elég nehéz neve van; most meggugliztam: Daniel L. Schacter), egy amerikai professzor. No, a *Személyes ereklyéknek* van egy ilyen rétege is. Kíváncsi leszek, hogy pár év múlva milyen sztorikat tudok majd mesélni erről a munkámról. Emlékszem-e még arra, hogy melyikhez milyen sztori kötődik, vagy csupán maga a tárgy marad? Na, meg a hamisítványok beivódtak-e annyira, hogy ugyanazokat a történeteket tudjam elmesélni róluk 10 év múlva? Gyanítom, hogy azoknak az emlékei jobban elkopnak. Kíváncsi leszek.

Meg itt az ereklyetartók is személyesek: hulladékok, az én hulladékaim. Azoknak az ételeknek és italoknak a csomagolóanyagai, flakonjai, dobozai, amiket Rómában vettem, ettem, ittam.

Én meg arra vagyok kíváncsi, hogy most mit mondasz a munkádról. Amit akartál, abból minden megvalósult, vagy volt, ami sok lett, s így hangsúlyosabb a szükségesnél, és volt, ami kevés, s így hangsúlytalanabb? Sőt! Mit mesélnek mások? Az eddigi visszajelzéseket hogyan foglalnád össze? Kellott volna konkrétabbnak vagy árnyaltabbnak (stb.) lenned, legalább itt-ott? Mert hiába nyilvánvaló, hogy a te élményeid s gondolataid manifesztuma a kiállítás, ha hatékonyan kommunikáló forma s keret nélkül a szemlélő nehezen vagy egyáltalán nem tudja misztikummal megtölteni a potenciális ereklyéket, a „dolgozat”. Persze könnyen lehet, hogy korai még ez a kérdés, vagy talán hiábavaló, hiszen a kiállítás maradéktalanul működött, azaz éppen így kellett mindennek történnie, úgy kellett mindennek lennie. Ez esetben örömi határtalan, közben azonban egészséges mértékű gyanakvás rügye fakadoz bennünk a hirtelen jött tökéletességtől, igaz?

Az az egyik legfurább itt, Zalaegerszegen, hogy nagyon ritkán van visszhangja egy képzőművészeti eseménynek. Eddig ez volt a tapasztalatom. Ennek a kiállításnak volt. Még az utcán is állítottak meg idegenek, hogy tetszik. Még kérdeztek is. Ha minden igaz, idén eddig ez volt a leglátogatottabb kiállítás a városban.

A visszajelzések tök pozitívak. Aki nem csak átfutotta, hanem el is merült a művekben, annak szerencsére átjött a misztikum is.

Ami nagyon érdekelt volna, hogy az országos szakma, a tőlem független szakemberek hogyan vélekedtek volna az egészről, de sajnos ez innen, vidékről nagyon nehéz. Érdekelt volna a boncolás, a tágabb összefüggésekbe helyezett kritika.

Azért is, mert jelen állapotomban ez volt a maximum, amit ki tudtam adni magamból. Nagyon határozott szerkezete volt a kiállításnak, nagyon kellett hozzá a performansz is. Így talán kerek lett a történet.

Hiányérzetem az egyes művek szintjén van, de mondjuk, én soha nem vagyok elégedett. Azokon még itt-ott lehet, hogy tudtam volna mit finomítani. Viszont lett egy rakás olyan pont, amiből tovább tudok dolgozni. Itt most ez volt. Nem lehet megismételni. Akkor és úgy, ez történt.

A performansz véget ért. Kérem, fogyasszanak!